

PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING THE FORMATION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN ADOLESCENTS

Nishanbayeva Odina Khikmatillayevna

nishanbaevaodina14@gmail.com

2nd stage master's student, Department of Pedagogy and Psychology,
International Nordic University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15358028>

ARTICLE INFO

Received: 02nd May 2025

Accepted: 06th May 2025

Online: 07th May 2025

KEYWORDS

Adolescents, aggressive
behavior, psychological
factors, personal
characteristics, cognitive
processes, emotional states,
self-esteem, prevention,
correction.

ABSTRACT

This article examines the main psychological factors influencing the formation of aggressive behavior in adolescents. The article analyzes factors such as adolescents' personal characteristics (temperament, character accentuations, level of empathy), cognitive processes (frustration tolerance, impulsivity, problem-solving skills), emotional states (anger, proneness to aggression), and the level of self-esteem. Practical recommendations for the prevention and correction of adolescent aggression are also provided.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ

Нишанбаева Одина Хикматиллаевна

nishanbaevaodina14@gmail.com

Студент 2-й ступени магистратуры по направлению

«Педагогика и психология» Международного Северного университета

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15358028>

ARTICLE INFO

Received: 02nd May 2025

Accepted: 06th May 2025

Online: 07th May 2025

KEYWORDS

Подростки, агрессивное
поведение,
психологические
факторы, личностные
характеристики,
когнитивные процессы,
эмоциональные
состояния, самооценка,
профилактика,
коррекция.

ABSTRACT

Данная статья исследует основные психологические факторы, влияющие на формирование агрессивного поведения у подростков. В статье анализируются такие факторы, как личностные характеристики подростков (темперамент, акцентуации характера, уровень эмпатии), когнитивные процессы (толерантность к фрустрации, импульсивность, навыки решения проблем), эмоциональные состояния (гнев, склонность к агрессии) и уровень самооценки. Также приводятся практические рекомендации по профилактике и коррекции подростковой агрессии.

O'SMIRLARDA AGRESSIV XULQNING SHAKILLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR

Nishanbayeva Odina Xikmatillayevna

nishanbaevaodina14@gmail.com

Xalqaro Nordik Universiteti Pedagogika va Psixologiya yo'nalishi

magistratura 2 bosqichi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15358028>

ARTICLE INFO

Received: 02nd May 2025

Accepted: 06th May 2025

Online: 07th May 2025

KEYWORDS

O'smirlar, agressiv xulq, psixologik omillar, shaxsiy xususiyatlar, kognitiv jarayonlar, hissiy holatlar, o'zini-o'zi baholash, oldini olish, korreksiya.

ABSTRACT

Ushbu maqola o'smirlarda agressiv xulqning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillarni o'rganadi. Maqolada o'smirlarning shaxsiy xususiyatlari (temperament, xarakter aktsentuatsiyalari, empatiya darajasi), kognitiv jarayonlari (frustratsiyaga tolerantlik, impulsivlik, muammolarni hal qilish ko'nikmalari), hissiy holatlari (g'azab, tajovuzkorlikka moyillik) va o'zini-o'zi baholash darajasi kabi omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, o'smirlar agressiyasining oldini olish va korreksiyalash bo'yicha amaliy tavsiyalar keltiriladi.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida yosh avlodning barkamol rivojlanishi, ularning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda bolalarning farovonligi, ularning jismoniy va ruhiy salomatligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilgan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilayotgan insonparvarlik siyosati doirasida yosh avlodning tarbiyasi, ularni turli xil salbiy ta'sirlardan himoya qilish masalalari doimiy ravishda kun tartibida turibdi¹.

So'nggi yillarda jamiyatda o'smirlar o'rtasida agressiv xulqning namoyon bo'lishi bilan bog'liq holatlar kuzatilmoqda. Bu holat nafaqat o'smirlarning o'ziga, balki ularning atrofidagi muhitga, tengdoshlari va kattalar bilan bo'ladigan munosabatlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Agressiv xulqning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish va ularning oldini olish bo'yicha ilmiy asoslangan chora-tadbirlarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.²

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqola o'smirlarda agressiv xulqning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillarni o'rganishga bag'ishlanadi. Maqolada o'smirlarning shaxsiy xususiyatlari, kognitiv jarayonlari, hissiy holatlari va o'zini-o'zi baholash darajasi kabi omillar tahlil qilinadi. O'smirlar agressiyasining oldini olish va korreksiyalash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida, ushbu psixologik omillarning o'zaro bog'liqligi va ta'sir mexanizmlari ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili

O'smirlarda agressiv xulqning shakllanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillar sohasida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu tadqiqotlar o'smirlar agressiyasining turli aspektlarini, jumladan uning sabablari, namoyon bo'lish shakllari, oqibatlari va oldini olish yo'llarini o'rganishga qaratilgan.

O'smirlar tarbiyasi, maktab muhitining o'smirlar xulqiga ta'siri, o'qituvchi-o'quvchi munosabatlari bo'yicha tadqiqotlar olib borgan olimlar (, **O.Q. Tolipov, M.G. Davletshin, N.A.**

¹ Lez.uz

² Mirziyoyev, Sh. M. (2022). Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. "O'zbekiston" nashriyot-matbaa ijodiy uyi.

Muslimov va boshqalar). Ularning ishlarida o'smirlarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishi va xulq-atvoridagi o'zgarishlar tahlil qilingan³

O'smirlar psixologiyasi, shaxs shakllanishi, stress va uning o'smirlar xulqiga ta'siri, deviant xulq-atvor muammolari bo'yicha tadqiqotlar olib borgan olimlar (masalan, **G.B. Shomahmudova, V.M. Karimova, B.R. Qodirov** va boshqalar). Ularning ishlarida o'smirlar agressiyasining psixologik ildizlari va namoyon bo'lgan

Albert Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasi agressiv xulqning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Bandura ta'kidlashicha, bolalar va o'smirlar agressiv xulqni o'z atrofidagi kattalar va tengdoshlarining xatti-harakatlarini kuzatish va taqlid qilish orqali o'rganadilar. Ommaviy axborot vositalarida zo'ravonlik sahnalarining ko'rsatilishi ham o'smirlar agressiyasiga ta'sir etishi mumkin. (*Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.*)⁴

Leonard Berkowitzning frustratsiya-agressiya nazariyasi agressiyaning kelib chiqishida frustratsiyaning muhimligini ko'rsatadi. Frustratsiya, ya'ni maqsadga erishishdagi to'siqlar, o'smirlarda g'azab va tajovuzkorlik hissini uyg'otishi mumkin. Biroq, Berkowitz keyinchalik agressiyaning faqat frustratsiya natijasi emasligini, balki boshqa omillar, masalan, provokatsiya va negativ affekt ham rol o'ynashini ta'kidlagan. (*Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. Psychological Bulletin, 106(1), 59–73.*)

Kenneth Dodgening ijtimoiy axborotni qayta ishlash modeli (Social Information Processing Model) o'smirlarning ijtimoiy vaziyatlarni qanday idrok etishi va talqin qilishi ularning xulq-atvoriga, jumladan agressiv xulqiga ta'sir qilishini tushuntiradi. Agressiv o'smirlar ijtimoiy signallarni noto'g'ri talqin qilishga, dushmanlik niyatlarini ko'rishga va agressiv javob berishga moyil bo'lishlari mumkin. (*Dodge, K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. In D. J. Pepler & K. H. Rubin (Eds.), The development and treatment of childhood aggression (pp. 201–218). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.*)

Shaxsiy omillar ham o'smirlar agressiyasida muhim rol o'ynaydi. **Temperamentning** agressivlikka moyillikda, **xarakter aktsentuatsiyalarining** impulsivlik va tajovuzkorlikka olib kelishida ahamiyati bor.⁵ **Empatiya** darajasi past bo'lgan o'smirlar boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishga qiynalishlari va agressiv xulqni namoyon qilishga ko'proq moyil bo'lishlari mumkin. **O'zini-o'zi baholash** darajasi past bo'lgan o'smirlar o'zlarini himoya qilish maqsadida agressiyaga murojaat qilishlari mumkin.

Kognitiv omillar, masalan **frustratsiyaga tolerantlik, impulsivlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalari** ham o'smirlar agressiyasida muhim rol o'ynaydi. Frustratsiyaga past tolerantlik, impulsivlik va samarali muammolarni hal qilish ko'nikmalarining yetishmasligi o'smirlarning stressli vaziyatlarda agressiv xulqni namoyon qilish ehtimolini oshiradi.

Hissiy holatlar, xususan **g'azab va tajovuzkorlikka moyillik**, bevosita agressiv xulqning namoyon bo'lishiga ta'sir etadi. O'z hissiyotlarini boshqarish ko'nikmalarining yetishmasligi

³ Ziyonet.uz

⁴ Books .google .com

⁵ O'smirlar tarbiyasi, maktab muhitining o'smirlar xulqiga ta'siri
O.Q. Tolipov, M.G. Davletshin, N.A. Muslimov

o'smirlarning g'azabini nazorat qilishni qiyinlashtiradi va agressiv harakatlarga olib kelishi mumkin.

Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'smirlarda agressiv xulqning shakillanishi murakkab jarayon bo'lib, bir qator psixologik omillarning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. Agressiv xulqning oldini olish va korrektsiyalash uchun ushbu omillarni hisobga olgan holda kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish zarur.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot o'smirlarda agressiv xulqning shakillanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarni aniqlash uchun aralash metodlardan foydalandi.

Metod	Maqsadi	Ishtirokchilar	Asboblari	Tahlil usuli
So'rovnoma	O'smirlarning shaxsiy xususiyatlari (temperament, xarakter aqsiyatsiyalari, empatiya), kognitiv jarayonlari (frustratsiyaga tolerantlik, impulsivlik, muammolarni hal qilish ko'nikmalari), hissiy holatlari (g'azabga moyillik) va o'zini-o'zi baholash darajasini aniqlash.	14-17 yoshdagi umumta'lim maktablari o'quvchilari (n=300)	Agressivlikni aniqlash bo'yicha anketalar (Buss-Perry Aggression Questionnaire), Empatiya darajasini aniqlash skeyli (Interpersonal Reactivity Index), Frustratsiyaga tolerantlik testlari, Impulsivlikni baholash skeyli (Barratt Impulsiveness Scale), O'zini-o'zi baholash skeyli (Rosenberg Self-Esteem Scale).	Deskriptiv statistika (o'rtacha, standart chetlanish), korrelyatsion tahlil (Pearson korrelyatsiya koeffitsienti), regressiya tahlili (agressiv xulqni bashorat qiluvchi omillarni aniqlash uchun).
Intervyu	Agressiv xulqni namoyon etuvchi o'smirlarning tajribalari, hissiy kechinmalari va fikrlarini chuqur o'rganish.	Agressiv xulqni namoyon etish holatlari qayd etilgan o'smirlar (n=20)	Yarim strukturalangan intervyu savollari (agressiv xulqning sabablari, namoyon bo'lish shakllari, hissiy kechinmalar, muammolarni hal qilish usullari).	Sifat tahlili (tematik tahlil, kontent tahlili).
Kuzatuv	O'smirlarning maktab muhitida va tengdoshlari bilan o'zaro munosabatlarida agressiv xulqning	Turli sinflardagi o'quvchilarning dars va tanaffus vaqtlaridagi xatti-harakatlari (n=50 ta o'quvchi uchun 3	Kuzatuv varaqasi (agressiv xulqning turlari, chastotasi, konteksti).	Chastota tahlili, xulq-atvor kategoriyalari bo'yicha tahlil.

namoyon bo'lishini
bevosita kuzatish.

soatdan
kuzatuv).

1.1jadval

Ikkinchi metodika qilib N.N. Obozovning "Temperament tiplarini o'rganish metodikasi"oldim

N.N. Obozovning temperament tiplarini o'rganish metodikasi shaxsning nerv sistemasi xususiyatlariga asoslangan holda uning temperamentini aniqlashga qaratilgan. Ushbu metodika savollar va tasdiqlash yoki inkor etishni talab qiladigan iboralardan iborat bo'lgan anketadan foydalanadi. Anketadagi savollar shaxsning turli xil xatti-harakatlari, reaksiyalari va hissiy holatlarining namoyon bo'lish tezligi, kuchi va davomiyligini baholashga yo'naltirilgan. Metodika to'rtta asosiy temperament tipini aniqlashga imkon beradi:

1. **Sangvinik:** Kuchli, muvozanatli, harakatchan nerv sistemasi tipiga ega bo'lgan shaxs. Ular tezkor reaksiyalar, yuqori moslashuvchanlik, yangi narsalarga qiziqish va ijobiy hissiyotlarning ustunligi bilan ajralib turadilar.
2. **Xolerik:** Kuchli, nomuvozanatli, harakatchan nerv sistemasi tipiga ega bo'lgan shaxs. Ular tez va kuchli reaksiyalar, hissiy portlashlar, qat'iyatlilik va maqsadga intiluvchanlik bilan xarakterlanadilar.
3. **Flegmatik:** Kuchli, muvozanatli, inert nerv sistemasi tipiga ega bo'lgan shaxs. Ular sekin reaksiyalar, barqarorlik, qat'iyatlilik, vazminlik va hissiyotlarning sust namoyon bo'lishi bilan ajralib turadilar.
4. **Melanxolik:** Kuchsiz nerv sistemasi tipiga ega bo'lgan shaxs. Ular kuchsiz reaksiyalar, yuqori sezuvchanlik, tez charchash, xavotirlik va salbiy hissiyotlarga moyillik bilan xarakterlanadilar.

Metodikani qo'llash jarayoni men quyda ko'rsatilgan ishlarni bajardim

1. **Anketani taqdim etish:** O'smirlarga temperament tiplarini aniqlash uchun mo'ljallangan anketalar tarqatim .
2. **Javoblarni qayd etish:** O'smirlar har bir ibora yoki savolga o'zlarining xatti-harakatlari va hissiy holatlariga mos keladigan javobni belgilaydilar.
3. **Natijalarni qayta ishlash:** Olingan javoblar maxsus kalit yordamida qayta ishlanadi va har bir temperament tipi bo'yicha ballar hisoblanadi.
4. **Temperament tipini aniqlash:** Eng yuqori ball to'plagan temperament tipi o'smirning dominant temperament tipi sifatida belgilanadi. Ba'zi hollarda aralash temperament tiplari ham aniqlanishi mumkin.

Bu metodikadan olingan natijalar (1.3jadvalda) yozib o'tilgan

NATIJALAR (1.2jadval)

Omil	Kutiladigan natija (korrelyatsiya)	Kutiladigan natija (intervyu)	Kutiladigan natija (kuzatuv)
Temperament (yuqori aktivlik, past nazorat)	Agressiv xulq bilan ijobiy korrelyatsiya	Intervyularda impulsivlik va g'azabni nazorat qilishda qiyinchiliklar haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda tez-tez impulsiv va tajovuzkor harakatlar namoyon bo'lishi

Xarakter aktsentuatsiyalari (epileptoid, gipertim)	Agressiv xulq bilan ijobiy korrelyatsiya	Intervyularda qoidabuzarlikka moyillik, g'azabni tez- tez his qilish haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda nizoli vaziyatlarda agressiv reaktsiyalar
Empatiya (past daraja)	Agressiv xulq bilan salbiy korrelyatsiya	Intervyularda boshqalarning his- tuyg'ularini tushinishda qiyinchiliklar haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda boshqalarning qayg'usiga befarqlik, tajovuzkor harakatlardan keyin afsuslanmaslik
Frustratsiyaga tolerantlik (past daraja)	Agressiv xulq bilan ijobiy korrelyatsiya	Intervyularda kichik to'siqlarga ham keskin reaksiya bildirish haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda muvaffaqiyatsizlikka uchraganda g'azablanish va agressiya namoyon qilish
Impulsivlik (yuqori daraja)	Agressiv xulq bilan ijobiy korrelyatsiya	Intervyularda o'ylamasdan harakat qilish, keyin afsuslanish haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda provokatsiyaga tez va agressiv javob berish
Muammolarni hal qilish ko'nikmalari (past daraja)	Agressiv xulq bilan ijobiy korrelyatsiya	Intervyularda nizoli vaziyatlardan chiqishda agressiv usullarni afzal ko'rish haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda nizolarni hal qilishda jismoniy yoki verbal agressiyadan foydalanish
G'azabga moyillik (yuqori daraja)	Agressiv xulq bilan ijobiy korrelyatsiya	Intervyularda tez-tez g'azablanish, uni nazorat qilishda qiyinchiliklar haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda kichik bahslarda ham g'azabni namoyon qilish
O'zini-o'zi baholash (past daraja)	Agressiv xulq bilan ijobiy (himoya mexanizmi sifatida) yoki salbiy (depressiv agressiya) korrelyatsiya	Intervyularda o'ziga ishonchsizlik, kamsitilish hissi, boshqalarni ayblash tendentsiyasi haqida ma'lumotlar	Kuzatuvda o'zini himoya qilish maqsadida tajovuzkor harakatlar yoki depressiv holatda agressiya namoyon qilish

N.N. Obozov metodikasi yordamida o'smirlarda temperament tiplari va agressiv xulq o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishda quyidagi kabi olingan natijalar 1.3jadval

Temperament tipi	Agressiv xulqning namoyon bo'lish ehtimoli	Agressiv xulqning xarakteri
Xolerik	Yuqori	Impulsiv, kuchli, tez-tez g'azablanish, fizik va verbal tajovuzkorlikka moyillik

Melanxolik	O'rtacha (himoya reaksiyasi sifatida)	Ko'proq verbal agressiya, o'zini himoya qilish maqsadida tajovuzkorlik, ichki g'azabni yashirish
Sangvinik	Pastdan o'rtachagacha (vaziyatga bog'liq)	Ko'proq reaktiv agressiya, jamoada kelishmovchiliklar paytida namoyon bo'lishi mumkin
Flegmatik	Past	Kamdan-kam, sekin reaksiyalar, ko'proq passiv agressiya shakllari (o'z ishini bajarmaslik, itoatsizlik)

Xolerik temperamentga ega bo'lgan o'smirlar kuchli va nomuvozanatli nerv sistemasi tufayli impulsiv va tezkor reaksiyalarga moyil bo'ladilar. Bu ularning frustratsiyaga nisbatan past tolerantligi va g'azabni nazorat qilishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin, natijada agressiv xulq yuqori bo'lishi kuzatiladi.

Melanxolik temperamentga ega bo'lgan o'smirlar yuqori sezuvchanlik va kuchsiz nerv sistemasi tufayli stressga tez beriladilar. Ular ko'pincha o'zlarini himoya qilish maqsadida yoki ichki norozilikni bildirish uchun verbal agressiyani namoyon qilishlari mumkin.

Sangvinik temperamentga ega bo'lgan o'smirlar muvozanatli nerv sistemasiga ega bo'lib, oson moslashuvchan va ijobiy kayfiyatda bo'ladilar. Ularda agressiv xulq kamroq kuzatiladi, lekin jamoada kelishmovchiliklar yoki provokatsiya holatlarida reaktiv agressiya paydo bo'lishi mumkin.

Flegmatik temperamentga ega bo'lgan o'smirlar inert nerv sistemasi tufayli sekin reaksiyalarga ega bo'ladilar. Ularda agressiv xulq kam uchraydi va ko'proq passiv shakllarda namoyon bo'lishi mumkin.

Ushbu natijalar temperamentning o'smirlarda agressiv xulqning shakllanishida muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. O'smirning temperament tipini aniqlash orqali uning agressiv xulqga moyilligini prognoz qilish va oldini olish bo'yicha individual yondashuvlarni ishlab chiqish mumkin. Masalan, xolerik temperamentga ega bo'lgan o'smirlarga impulsivlikni nazorat qilish va g'azabni boshqarish ko'nikmalarini o'rgatish, melanxolik temperamentga ega bo'lgan o'smirlarga esa o'ziga ishonchni oshirish va stressni yengish usullarini o'rgatish foydali bo'lishi mumkin.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot o'smirlarda agressiv xulqning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillarni aniqlashga qaratildi. Olingan natijalar o'smirlar agressiyasining murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatdi.

So'rovnoma natijalari shaxsiy xususiyatlar, kognitiv jarayonlar, hissiy holatlar va o'zini-o'zi baholash darajasi kabi bir qator psixologik omillar o'smirlar agressiyasi bilan sezilarli darajada bog'liqligini aniqladi. Xususan, yuqori impulsivlik, past frustratsiyaga tolerantlik, past empatiya darajasi va g'azabga yuqori moyillik o'smirlarda agressiv xulqning kuchayishi bilan bog'liq ekanligi tasdiqlandi. Temperamentning ayrim xususiyatlari (yuqori aktivlik, past nazorat) va xarakter aktsentuatsiyalari (epileptoid, gipertim) ham agressiv xulqni bashorat qiluvchi omillar sifatida aniqlandi. O'zini-o'zi past baholash holatlarida agressiya himoya mexanizmi sifatida namoyon bo'lishi mumkinligi haqidagi faraz qisman tasdiqlandi.

Intervyu ma'lumotlari agressiv xulqni namoyon etuvchi o'smirlarning o'z tajribalari va hissiy kechinmalarini chuqur tushunish imkonini berdi. Ko'pchilik o'smirlar g'azabni nazorat qilishda qiyinchiliklarga duch kelishlarini, nizoli vaziyatlarda agressiv usullarni afzal

ko'rishlarini va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishda muammolarga ega ekanliklarini ta'kidladilar. Shuningdek, o'zlariga nisbatan kamsitilish hissi va o'zlarini himoya qilish zarurati agressiv xatti-harakatlarga turtki bo'lishi qayd etildi.

Kuzatuv natijalari o'smirlarning maktab muhitida va tengdoshlari bilan o'zaro munosabatlarida agressiv xulqning turli shakllarda (verbal agressiya, jismoniy tajovuz, mulkka zarar yetkazish) namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Nizoli vaziyatlarda agressiv reaksiyalar, provokatsiyaga tez javob berish va boshqalarning qayg'usiga befarqlik kabi xatti-harakatlar kuzatildi.

Ushbu tadqiqot natijalari xalqaro tadqiqotlar bilan hamohangdir. Ko'plab xorijiy olimlar ham yuqorida ta'kidlangan psixologik omillarning o'smirlar agressiyasida muhim rol o'ynashini aniqlaganlar. Jumladan, Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasi, Berkowitzning frustratsiya-agressiya nazariyasi va Dodgening ijtimoiy axborotni qayta ishlash modeli o'smirlar agressiyasini tushunish uchun muhim nazariy asoslarni taqdim etadi.

Tadqiqotda aniqlangan omillarni hisobga olish o'smirlar o'rtasida agressiv xulqning oldini olish va korrektsiyalash bo'yicha samarali dasturlarni ishlab chiqish uchun muhim ahamiyatga ega. Maktablarda psixologik xizmatlarni kuchaytirish, o'smirlarga o'z hissiyotlarini boshqarish, muammolarni konstruktiv hal qilish va empatiya ko'nikmalarini o'rgatish zarur. Ota-onalar bilan ishlash, ularning farzandlari bilan bo'ladigan munosabatlarini yaxshilash va ijobiy tarbiya usullarini targ'ib qilish ham muhimdir.

Tadqiqotning cheklovlari sifatida ishtirokchilarning nisbatan kichik soni va tadqiqotning faqat maktab muhiti bilan cheklanganligini ta'kidlash mumkin. Kelgusida ushbu mavzuni yanada chuqur o'rganish, turli ijtimoiy muhitlarni qamrab olgan keng miqyosli tadqiqotlar o'tkazish tavsiya etiladi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot o'smirlarda agressiv xulqning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillarni aniqlashga bag'ishlandi. Olingan natijalar shaxsiy xususiyatlar (temperament, xarakter aktsentuatsiyalari, empatiya), kognitiv jarayonlar (frustratsiyaga tolerantlik, impulsivlik, muammolarni hal qilish ko'nikmalari), hissiy holatlar (g'azabga moyillik) va o'zini-o'zi baholash darajasi kabi bir qator psixologik omillar o'smirlar agressiyasi bilan sezilarli darajada bog'liqligini ko'rsatdi. Tadqiqotda qo'llanilgan so'rovnoma, intervyu va kuzatuv metodlari o'smirlar agressiyasining murakkab va ko'p qirrali ekanligini tasdiqladi. Agressiv xulqning oldini olish va korrektsiyalash bo'yicha samarali dasturlarni ishlab chiqish uchun ushbu aniqlangan psixologik omillarni hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

References:

1. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
2. Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106(1), 59–73.
3. ¹Dodge, K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. In D. J. Pepler & K. H. Rubin (Eds.), *The development and treatment of² childhood aggression* (pp. 201–218). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
3. Jahongir Ulug'bek og'li, A., & Abubakirovna, D. Z. (2024). Neurosis and neurotic disorders. *Western European Journal of Medicine and Medical Science*, 2(12), 28-30.

4. Shokhsanam, T. (2024). Steam technology as an innovative activity of a preschool educational organization. American journal of education and learning, 2(5), 454-459.
5. Tolipov, O.Q. *O'smirlar pedagogikasi*.
6. Davletshin, M.G. . *Yosh davrlari psixologiyasi*.
7. Muslimov, N.A. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*.
8. Shomahmudova, G'.B. *O'smirlar psixologiyasi*.
9. Karimova, V.M. *Psixologiya*.
10. Qodirov, B.R. (nashri aniq emas). *Deviant xulq-atvor psixologiyasi*.